

שירת הפסח

הַשִּׁיר יְהִי לְכֶם כְּלִיל הַתְּקֵדֶשׁ חָג וְשִׁמְחַת לֵבָב כִּהְיֶה בְּהַלְלֵךְ בְּחִלְלֵי לְבוֹא בְּהַר ה' אֶל צוֹר יִשְׂרָאֵל: (ישעיהו ל כט).¹

הגדה לפסח סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר פסח – בברכת הגאולה

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור, כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום. שמחים בציון עירך וששים בעבודתך. ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים שיגיע את דמם על קיר מזבחך לרצון. ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה' גאל ישראל.²

מסכת ערכין דף י עמוד א – בלילה בו מתקדש החג

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל: שמונה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ויום טוב הראשון של פסח, ויום טוב של עצרת.³ ובגולה עשרים ואחד: תשעה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ושני ימים טובים של פסח, ושני ימים טובים של עצרת.⁴ ... דכתיב: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (ישעיהו ל כט) - לילה המקודש לחג טעון שירה, ושארין מקודש לחג אין טעון שירה.⁵

מסכת פסחים דף צה עמוד ב – רק בפסח הראשון

הראשון טעון הלל באכילתו וכו'. מנא הני מילי? - אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אמר קרא: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג", לילה המקודש לחג - טעון הלל, לילה שאין מקודש לחג - אין טעון הלל.⁶

תלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק ט הלכה ג – ליל מפלת סנחריב

אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוצדק: כתיב: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" - בא ליל פסח ללמד על מפלתו של סנחריב ונמצא למד ממנו. מה זה טעון הלל אף זה טעון הלל.⁷

¹ ראו נבואת הגאולה הפיוטית שם בישיעהו, שילוב של נחמה וזעם: "וְהָיָה אֹרֶךְ הַלְּבָנָה כְּאֹרֶךְ הַחֲמָה וְאֹרֶךְ הַחֲמָה יְהִיָּה שְׁבַעֲתַיִם כְּאֹרֶךְ שְׁבַעֲתַיִם יְמִיִּים בְּיוֹם חֲבֹשׁ ה' אֶת שִׁבְרֵ עַמּוֹ וּמַחֵץ מַקְתּוֹ יִרְפָּא ... וְהִשְׁמִיעַ ה' אֶת הוֹד קוֹלוֹ וְנִחַת זְרוּעוֹ וְרָאָה בְּזַעַף אֵף וְלֹהֵב אֵשׁ אוֹכְלָה נֶפֶץ וְזָרֵם וְאָבָן בְּרֹד". ובתווך הפסוק שלנו שחז"ל דרשו על ליל הפסח.

² לפני שנפליג בשירת הפסח ובפסוק מספר ישעיהו, מן הראוי שנזכיר את "השיר" שמופיע בנוסח ההגדה עצמה, בברכת הגאולה על הכוס השני שחותמת את חלק ה"מגיד" של ליל הסדר. ברוב נוסחי המשנה אין את הנוסחה "ונודה לך שיר חדש" להוציא את כתב יד פרמה (ראו אוצר כתבי יד תלמודיים באתר האוניברסיטה העברית או אתר הספרייה הלאומית), ונראה שזה אכן חידוש של נוסח סדר רב עמרם (שאוילי משמר נוסח משנה קדום). ראו גם תוספות פסחים קטז ע"ב: הכי גרסינן ונאמר לפניו שירה חדשה וכן נודה לך שיר חדש על גאולתנו. ועכ"פ, זהו שיר לעתיד לבוא ורבו עליו הדרשות למה שיר ולא שירה (בעקבות המכילתא) ומה ההבדל ביניהם. ואנו נבקש להתבשר משירת החג ומיפיה ומתוך ייחול לשיר לעתיד לבוא.

³ חג השבועות.

⁴ ונתנו בהם סימן בבט"ח.

⁵ כל יום טוב ושבט מתחילים בלילה – בערב, אבל רק פסח הוא "לילה המקודש לחג" בשל קרבן הפסח שנמשך מחצות של ערב פסח בו שחטו את הפסח באמירת הלל אל ליל ט"ו (חג הפסח שהוא מקרא קודש) שבו אכלו את קרבן הפסח בחגיגה ובשירת הלל (ובימינו זה אכן החג היחיד שאומרים בו הלל בערב כזכר להלל של הקרבת הקרבן, הלל של ליל הסדר הוא כנגד הלל השני שאמרו בשעת אכילת הקרבן). ראו עוד בגמרא שם הדיון מדוע בראש חודש לא אומרים הלל (הגמרא מדברת רק על הלל השלם שגם היחיד אומר, ראו הפתיחה לעיל), מדוע ראש השנה ויום הכיפורים לא, מדוע לא כל ימי חג הפסח ועוד. עכ"פ, הפסוק בישיעהו הוא הבסיס לכל אמירות ההלל בחגי השנה וממילא גם בליל הפסח. אך להלן נראה שיש לפסוק הזה שייכות מיוחדת לליל חג הפסח, שהוא אכן "ליל התקדש חג" ושבטו הייתה אסיפת עם גדולה בירושלים.

⁶ כאן הגמרא דנה בהבדלים בין פסח ראשון ופסח שני (החל ב"ד באייר ומיועד למי שלא הספיק לעשות פסח ראשון מסיבות מוצדקות), על בסיס המשנה המפרטת הבדלים אלה: "בין פסח הראשון לשני? הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא, והשני חמץ ומצה עמו בבית. הראשון טעון הלל באכילתו, והשני אינו טעון הלל באכילתו. זה וזה טעון הלל בעשייתו ונאכלין צלי על מצה ומרורים ודוחין את השבת". בפסח שני, אומרים הלל בשעת הקרבת הקרבן כמו בשעת קרבן פסח ראשון (מהטעם הנזכר שם בגמרא: "אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין את לולביהן ואין אומרים הלל?"), אבל לא בשעת אכילתו, שכן איננו חג מקרא קודש. מן היתרם גם במקרים שקיימו פסח שני לא היה זה בהדרת עם, אלא ביחידים ובודדים. להוציא המקרה הידוע של פסח שני שעשה חזקיהו המלך כפי שתיארנו בהרחבה בדברינו [פסח לאורך הדורות](#). ועוד נראה איך חזקיהו המלך מתקשר לפסוק בישיעהו שכיזוע פעל בתקופתו והיו ביניהם קשרים הדוקים (מלכים ב פרקים יט-כ, ישעיהו פרקים לז-לח).

⁷ בשם אותו רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, מביא הירושלמי דרשה שונה לפיה הפסוק בישיעהו מדבר על מפלת סנחריב (מלכים ב פרק יט) וממנו נלקח לליל הסדר. ירושלמי זה הוא המקור העיקרי לכך שמפלת סנחריב, הייתה בליל הסדר וממנו לקחו מדרשים ופרשנים רבים מוטיב זה ואף לפיוטי לילי הסדר הוא התגלגל בפיוט ויהי בחצי הלילה: "יעץ מחרף לנופף איווי, הובשת פגריו בלילה". אבל חלק מהמדרשים הופכים את עניין ההלל ומשנים את דברי הירושלמי מי למד ממי, כגון ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בובר) נוסח ב פרשה ו שמתנסח כך: "ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור

רד"ק ישעיהו פרק ל – בחליל ובשמחת לבב

השיר - באותו היום שתהיה המגפה במחנה אשור, יהיה לכם יושבי ירושלים שיר ושמחה, כמו הלילה שמתקדש בו החג והוא הלילה של חג שמחים בו ואומרים בו שיר. כן יהיה לכם זה ביום מפלת מחנה אשור שתשמחו ותשירו ותהללו לאל שעשה לכם נס גדול. והשיר הזה הוא בפה והשמחה היא בלב, לפיכך אמר "ושמחת לבב". ואמר כהולך בחליל, כי ההולך בחליל באמת יש לו שמחת לבב. ואמר הולך כי המחול הוא שהולכים רבים איש ביד חברו סביב סביב והחליל מכה בתוכם: לבא בהר ה' - שיבואו בהר ה' שהוא בית המקדש לשיר ולהלל שם אל צור ישראל שהיה צורם חזקם עם מלך אשור. ורז"ל פירשו כי בליל פסח היתה מגפת מחנה אשור, שנאמר: השיר יהיה לכם כליל התקדש חג שאומרים בו שירה והלל זהו ליל הפסח.⁸

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דשירה פרשה א – עשר השירות

"אז ישיר משה" - יש אז לשעבר ויש אז לעתיד לבא ... "את השירה הזאת" - וכי שירה אחת היא? והלא עשר שירות הן: הראשונה שנאמרה במצרים, שנאמר: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (ישעיה ל כט).⁹

מדרש תהלים (בובר) מזמור קיג – הלל והשיר במצרים "במצוות פרעה"

הללויה הללו עבדי ה' ... אתה מוצא עשרים וששה דורות משברא הקב"ה את עולמו עד שיצאו ישראל ממצרים, ולא אמרו הלל. עד שיצאו משיעבוד מצרים, שהיה של טיט ולבנים ואמרו הלל. ואימתי אמרו? בשעת מכות בכורות עמד פרעה והלך אצל משה ואהרן בלילה ...¹⁰ אמר להם: הרי כבר מתים כל מצרים ... אמרו לו: מבקש אתה לכלות המכה הזאת, אמור: הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם, ואין אתם עבדי, אלא עבדי ה'. התחיל פרעה צווח ואומר: לשעבר הייתם עבדי, אבל עכשיו הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם, הרי אתם עבדי ה'. וצריכים אתם להללו שאתם עבדיו, שנאמר: "הללויה הללו עבדי ה'". וכן הוא אומר: "כי לי בני ישראל עבדים" (ויקרא כה נה), וכן הוא אומר: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (ישעיה ל כט).¹¹

וגו' (מלכים ב יט לה), ואותו לילה ליל פסח היה שעלה סנחריב. והיה רבשקה שם הלך והציץ על פתח החומה של ירושלים ושמע אותן קוראין הלל, ואמר לסנחריב: לך וחזור לאחוריך. למה? אלהיה של אומה זו עסוק הוא להיות עושה להם נסים בלילה הזאת".

⁸ לגבי החליל ראו מסכת ערכין פרק ב משנה ג שהיו מחללים בחלילים בשעת הקרבת הקרבן וכפי הנראה גם כשחל בשבת (בדומה לחליל של שמחת בית השואבה). האם גם בשמחת האכילה? ראו פירוש רד"ק לתהלים סח ד: "וצדיקים ישמחו יעלצו, חזקיהו וישראל. וישישו בשמחה, הכפל לרוב השמחה, וכן אמר ישעיהו (ישעיה ל, כט): השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ושמחת לבב כהולך בחליל. ואם היה בליל הפסח כמו שאמרו רז"ל (שמ"ר יח) ועשו סמך הפסוק הזה, יהיה פירושו וישישו בשמחה עם שמחת החג, כלומר ישישו בגאולה זו עם הזכרת גאולת מצרים".

⁹ שאר השירות הן: השנייה על הים ... השלישית על הבאר ... הרביעית ... ככלות משה לכתוב את דברי השירה הזאת, החמישית שאמר יהושע ... השישית שאמרה דבורה וברק ... השביעית שאמר דוד ... השמינית שאמר שלמה ... התשיעית שאמר יהושפט ... העשירית לעתיד לבא, שנאמר: שירו לה' שיר חדש שהללו מקצה הארץ (ישעיה מב י) ... כל השירות שעברו קרואות בלשון נקבה ... אבל התשועה העתידה להיות אין אחריה שעבוד לכן קרואה בלשון זכר". (לשיטה אחרת של עשר שירות ראו תרגום יונתן בו עוזיאל בראש שיר השירים וכן הוא ב מדרש זוטא - שיר השירים (בובר) פרשה א: "עשר שירות הן. שירת אדם, שירת אברהם, שירת הים, שירת הבאר, שירת משה, שירת יהושע, שירת דבורה, שירת דוד, שירת שלמה דשיר השירים ושירת לעולם הבא [שנאמר] שירו לה' שיר חדש (ישעיה מב י), ושיר השירים משובחת מכולם"). לעניינינו, מכילתא זו כאילו עומדת כנגד הירושלמי: אין זכר לשירת חזקיהו וגם אין צורך ללמוד ממנו על שירת יציאת מצרים. זו נלמדת ישירות מהפסוק בישעיהו שהבאנו בראש דברינו. ליל הסדר הוא החג שהתקדש בשיר שהוא ההלל: "לילה המקודש לחג טעון הלל" (מדרש שכל טוב (בובר) שמות יב). ומכאן, מליל יציאת מצרים, למדו לכל שאר החגים שטעונים הלל (חיברנו בין המכילתא והגמרא בערכין בה פתחנו). בדרכה של המכילתא הולכים מדרשים רבים כגון אגדת בראשית (בובר) פרק ס: "שיר המעלות רבת צירוני מנעורי יאמר נא ישראל (תהלים קכט א). זש"ה: והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת (דברים לא כא), אמר הקב"ה: כאשר תמצאנה לישראל אלו הצרות ואצילן מהן, אותה שעה יאמרו לי שירה ... וכן את מוצא במצרים היו משועבדין, וכיון שהצילן היו יושבין ואוכלין, ומיד אמרו שירה, שנאמר: השיר יהיה לכם כליל התקדש חג", כאותה הלילה, שנאמר: ליל שמורים וגו' (שמות יב מב)". וכן הוא בשיר השירים רבה פרשה ב: "אני חבצלת השרון - אני היא וחביבה אני. אני היא שהייתי חבויה בצילן של מצרים, ולשעה קלה כינסני הקב"ה לרעמסט, והרטבתי מעשים טובים כשושנה, ואמרתי לפניו את השירה, שנאמר (ישעיה ל') השיר יהיה לכם כליל התקדש חג". ומה עם חזקיהו? ראו סנהדרין צד ע"א על חזקיהו שלא אמר שירה (ולפיכך לא נעשה משיח) ועוד יותר בשיר השירים רבה פרשה ד שחזקיהו לא אמר שירה משום שגבה לבו וכשהוכיח אותו ישעיהו על כך עונה לו חזקיהו: "תורה שאני עוסק בה מכפרת על השירה".

¹⁰ בקטע שהשמטנו כאן, יש דו-שיח בין פרעה למשה ואהרן בו הוא מבקש מהם לצאת מיד בלילה והם עונים לו: "וכי גנבים אנו שנלך בלילה? בבוקר אנו יוצאים". ראו דברינו [כי בחיפזון יצאת מארץ מצרים](#) בפסח, שם הרחבנו בנושא האם יצאו בני ישראל ביום או בלילה ושל מי היה חיפזון היציאה ממצרים.

¹¹ נראה שמקור מדרש זה הוא מירושלמי פסחים פרק ה הלכה ה על המשנה שנראה להלן כיצד הקריבו בכתות ושרו את ההלל. הירושלמי מתאר שם כיצד קולו של משה היה "מהלך בכל ארץ מצרים מהלך ארבעים יום" ואומר: "ממקום פלוני עד מקום פלוני כת אחת וממקום פלוני ועד מקום פלוני כת אחת". לקול זה מצטרף פרעה שקורא לבני ישראל לצאת ממצרים ולומר

רש"י מסכת פסחים דף פה עמוד ב – שמחה שוברת גגות

כזיתא פסחא - חבורות גדולות היו נמנין עד שלא היה הפסח מגיע לכל אחד כי אם כזית מן הפסח. והלילא פקע איגרא - לקול המולת ההמון מההלל דומין כאילו הגגין מתבקעים שהיו אומרים ההלל על הפסח, כדתנן לקמן (פרק מי שהיה, דף צה, ע"א): הראשון טעון הלל על אכילתו.¹²

מסכת פסחים דף סד עמוד א – משנה פרק ה – הלל של הקרבת קרבן פסח

משנה. הפסח נשחט בשלש כתות, שנאמר: "ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל" (שמות יב) - קהל ועדה וישראל. נכנסה כת הראשונה, נתמלאה העזרה, נעלו דלתות העזרה.¹³ תקעו הריעו ותקעו. הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב, שורה שכולה כסף - כסף, ושורה שכולה זהב - זהב, לא היו מעורבין. ולא היו לבזיכין שוליים, שמא יניחום ויקרש הדם. שחט ישראל וקבל הכהן, נותנו לחבירו, וחבירו לחבירו, ומקבל את המלא ומחזיר את הריקון. כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד. יצתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה, יצתה שניה נכנסה שלישית. כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית. קראו את ההלל, אם גמרו - שנו, ואם שנו - שלשו, אף על פי שלא שלשו מימיהם. רבי יהודה אומר: מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין.¹⁴

ר' צדוק הכהן מלובלין פרי צדיק ויקרא לחג הפסח – לחוש באור של יציאת מצרים

ואמר: "שימורים לכל בני ישראל לדורותם" - שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. ובכל ליל פסח צריך שירגיש שינוי ואור חדש כמו בעת יציאת מצרים. ומזה מופיע הקדושה לכל החג ולכל המועדים הבאים שרגל זה ראש השנה לרגלים, כמו שנאמר (ישעיה ל כט) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג.¹⁵ וכן מצינו בגמרא (פסחים פ"ה ב) כזיתא פסחא והלילא פקע אגרא. והיינו שבשעת ההלל נפתח האור כמו שנפקע האגרא ונתבקעו הגגין ונתגלה עצם השמים לטוהר. וכמו שמצינו (ברכות מח א): ורחמנא היכי

הלא! "אמר רבי לוי כשם שניתן כח בקולו של משה כך ניתן כח בקולו של פרעה. והיה קולו מהלך בכל ארץ מצרים מהלך ארבעים יום ומה היה אומר: קומו צאו מתוך עמי. לשעבר הייתם עבדי פרעה מיכן והילך אתם עבדי ה'. באותה שעה היו אומרים [תהילים קיג א] הללויה הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה". פרעה שראינו **בנתינת כבוד למלכות**, פרעה שראינו **שנתן לעם ישראל את השבת** קורא לבני ישראל לצאת ולומר הלל. חשוב למדרש להראות שהיציאה ממצרים הייתה בהסכמת המלכות ולשמוע מפי פרעה שהוא משלח את העם. והוא גם מוסיף לדבריו: "וצריכים אתם להללו שאתם עבדי". אז מי התחיל בשיר כליל התקדש החג? פרעה! ראו דרשה זו גם בילקוט שמעוני תורה פרשת בא רמז רח.

¹² דברי רש"י אלה מוסבים על התיאור התמציתי והקצר של שמחת ההלל בליל טו, בעת אכילת קרבן הפסח בירושלים: "כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא" - כזית הפסח והשמחה שוברת גגות. בחמש מילים מתארת לנו הגמרא במסכת פסחים פה ב, את השמחה העצומה שהייתה בשעת קריאת ההלל בעת אכילת קרבן הפסח (במשנה משמע שקראו את ההלל לפני האכילה). וגם זה, אגב דיון הלכתי על קדושת ירושלים לדין אכילת קדשים קלים (שלמים, קרבן פסח), אם היא גם בגגות, או רק על הקרקע. השווה תיאור קצר זה עם תיאור שמחת בית השואבה המפורט והעשיר שבמסכת סוכה פרק ד: במשנה, בתוספתא ובשני התלמודים. וראו דברי המאירי שמשלימים את דברי רש"י הנ"ל, על אתר שם בגמרא פסחים פה ב: "מהו שאמרו כזיתא בפסחא והלילא פקע איגרא, כלומר שמרוב ההמיה שהיתה שם באכילת כזית מן הפסח ובקריאת ההלל דומה כאילו הגגים מתבקעים, שהדבר מוכיח שאוכלין היו את הפסח בגגים? אינו כן אלא בקרקע היו אוכלין וקורין את ההלל בגגות. ואף על פי שאמרו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ופרשו בו אפיקו מאני, כלומר שלא יעקרו מחבורה לחבורה לומר הוציאו כליכם מכאן ונלך לאכול עוד בחבורה פלונית. ענינה לאכילה, אבל שלא לאכילה כגון לקריאת ההלל רשאי". משמע שקראו את ההלל אחרי הסעודה? לאחר שאכלו? (בניגוד למשנה).

¹³ ראו בהמשך הגמרא שם בעמוד ב מחלוקת אביי ורבא אם נעלו את דלתות ההיכל או שהן ננעלו מעצמן בדרך נס. אביי אמר: ננעלו ומכאן שסומכים על הנס ואילו רבא אמר שהיו נועלים כאשר היו מספיק אנשים בעזרה ולא סמכו על הנס וכן הוא להלכה. עוד שם על גדולתו של עקביא בן מהללאל "שאין עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל" וכן על אגריפס המלך שביקש למנות את ישראל דרך כליות קרבנות הפסח ונמצא שהיו שם 12 מיליון איש.

¹⁴ הרי לנו הלל של מעשה קרבן הפסח, ראו גם החליל שהזכרנו בהערה 8 לעיל. ואנחנו נדרשנו בעיקר להלל של האכילה ואמירת הגדה וסיפור יציאת מצרים שבערב, שיתור רלוונטי לימינו. ראו גם התיאור המיוחס לחייל רומאי שאיננו יודעים את מקורו ונביא רק מקצתו: "כשמגיע ראש החודש הנקרא אצלם ניסן, יוצאים רצים ושלוחים במאמר המלך והשופטים וכל סביבות ירושלים, לכל מי שיש לו חקנה צאן וקצת בקר, שימהר להביא המקנה, כדי שימצאו עולי רגלים די זבחיםם וגם למאכלם ... ובהגיע יום ה' לחודש (ערב חג), היו עולים במגדל גבוה שבמקדש ... ושלוש חצוצרות של כסף בידם, ותוקעים. ואחרי תקיעה מכריזים: עם ה' שמעו! הגיע זמן שחיטת הפסח ... וכאשר שמעו העם את הקריאה, היו לובשים בגדי מועד, כי מחצי היום ... היה יום טוב לכל היהודים, לפי שהוא זמן קרבן ... ושם שני עמודים גדולים וגבוהים, ועליהם שני כהנים בחצוצרות של כסף בידם ותוקעים בהתחלת קרבן, כדי להשמיע לכהנים העומדים שם ... שיאמרו ההלל בקול רינה ותודה ובכל כלי שיר אשר להם ... והתנורים שהיו צולים בהם הקרבן היו על פתחיהם, ואמרו לי, כי הוא לפרסם האמונה ולשמחת החג, ואחר הצלייה אוכלים בקול הלל ורינה, ונשמע קולם למרחוק".

¹⁵ היינו פסח מקדש את כל שאר החגים. בוודאי שהיסטורית הוא החג הראשון וקדם גם לציווי של שבת. ראו היכן נאמר דין "אף אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוּ יַעֲשֶׂה לָכֶם". בשמות פרשת בא פרק יב פסוק טז.

יתיב? רבא אחוי לשמי טללא, אביי נפיק לברא אחוי כלפי שמיא.¹⁶ שאביי היה לו הבנה שצריך לילך לחוץ שלא יהיה הפסק הגג. וכן כאן הלשון פקע אגרא שנתגלה האור בעת קריאת ההלל, שלא היה שום הבדל כאילו הגיין נתבקעו. וחכמים היה בכוחם לצרף שתי הקדושות יחד, כיון ששניהם נקראים עצם היום הזה שהוא התגלות אור הגנוז. ובעתיקא אין שום סתירה מהזמן שהוא למעלה מהזמן ויכול להיות שתי הקדושות יחד.¹⁷

הג שמח וכשר מחלקי המים

מים אחרונים: ראו פרקי דרבי אליעזר פרק לא שמקשר את כל ענין השירה בליל הפסח לברכת יצחק לעשו (לכתחילה) וליעקב (בדיעבד): "הגיע ליל יום טוב הפסח וקרא יצחק לעשו בנו הגדול ואמר: בני, הלילה הזה העליונים אומרים שירה, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים, היום הזה ברכת טללים. עשה לי מטעמים, עד שאני חי אברכה". רבקה שומעת וחוזרת על אותם מילים בדבריה ליעקב: "אמרה רבקה אל יעקב: בני, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים, הלילה הזה העליונים אומרים שירה. עשה מטעמים לאביך ויאכל עד שהוא בעודו חי יברכה". וכן הוא במדרש בראשית רבתי פרשת תולדות עמוד 114: "הנה שמעתי את אביך מדבר. אמרה רבקה ליעקב: בני שמעתי את אביך שקרא לעשו וא"ל: הלילה ליל הפסח הוא ובו עליונים אומרים שירה, הלילה הזה בו אוצרות טל חיים נפתחים, היום הזה ברכת טללים, הביאה לי ציד ועשה לי מטעמים עד שאני בעודי, ואוכלה. ובזכות כך תזכה להתברך". הנה כי כן, בתוך שירת העליונים והטללים של פסח מתערבבים הבדלי הגישה בין רבקה ויצחק וריב יעקב ועשו לשעתו ולדורות.

¹⁶ ראו בגמרא ברכות שם שכשאביי ורבא היו צעירים וישבו לפני רבה ללמוד, שאל אותם רבה: למי מברכים? אמרו שניהם: לקב"ה (רחמנא). שאל אותם: והקב"ה היכן נמצא? רבא הצביע לתקרה ואילו אביי יצא החוצה והצביע לשמים. ואמר עליהם רבה ששניהם יהיו תמידי חכמים והוסיף את המשל: בוצין, בוצין, בוצין מקטפיה ידיע, היינו, שבדומה לקישוא (בוצינא) שכבר בפריחתו ובראשית גידולו ניתן לדעת כיצד יגדל ויעשה פרי, כך גם ניתן לראות בנערים מקטנותם לאן יגדלו.

¹⁷ קדושת החג המשפחתית בבית פנימה מתחת לגג והקדושה המתפרצת החוצה למרחב הפתוח. או שמא קדושת הזמן והמקום "כליל התקדש חג" והקדושה הקוסמית שהיא למעלה ממקום ומזמן. וכל אחד יפרש כרצונו וכהבנתו ובלבד שיקדש ויתקדש בליל החג ושירתו.